

Kamila Sierzputowska*

DZIAŁANIA I GŁÓWNE INSTRUMENTY WPLYWU ROSYJSKIEGO W ESTONII PO 2022 ROKU

Streszczenie

Położenie geopolityczne Estonii, graniczącej z Rosją, to kluczowa determinanta losów tego kraju. Niekorzystna lokalizacja, niski potencjał demograficzny, niewielkie terytorium czy znikome rezerwuary surowców nie wykluczają jednak sprawności i efektywności działania władzy państwowej. Co istotne, w sposób zasadniczy uwarunkowania te mogą wpływać na aktywność w polityce zagranicznej i wewnętrznej państwa. Umiejętność adaptacji oraz kierunek estońskiej transformacji po 1991 roku pomogły wykorzystać asymetrię potencjału w budowaniu pozycji międzynarodowej republiki, jednakże nie zmieniły zasadniczych założeń polityki Kremla wobec byłych republik Związku Radzieckiego. Rosyjska potęga nakazuje, opierająca się na działaniach wykorzystujących własne materialne i niematerialne zasoby wywierania wpływu w realizacji przyjętych założeń politycznych, nadal stanowi narzędzie realizacji celów państwa rosyjskiego. Artykuł służy wskazaniu głównych uwarunkowań polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej wobec niepodległego państwa estońskiego. Celem autorki jest zdefiniowanie sposobów rosyjskiego oddziaływania, z uwzględnieniem tych obszarów funkcjonowania, jak również procesów politycznych, które zasadniczo wpłynęły na możliwości i kierunki rozwoju państwa estońskiego. Dlatego główny problem badawczy zawiera się w pytaniach: W jakim stopniu polityka FR wpływa na aktualną sytuację Estonii? Za pomocą jakich narzędzi wykorzystywanych w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa władze rosyjskie ingerują w sytuację Estonii i na ile jest to skuteczne? Dla wskazania głównych instrumentów, wyjaśnienia opisywanych działań Kremla oraz wysunięcia wniosków autorka wykorzystwała metody jakościowe umożliwiające analizę oraz ocenę skuteczności wielopłaszczyznowego i dynamicznego procesu tworzenia i umacniania pozycji Rosji jako mocarstwa wobec terytorium tzw. bliskiej zagranicy (na przykładzie Estonii).

Słowa kluczowe: Estonia, wojna, Rosja, polityka zagraniczna, bezpieczeństwo

Wstęp

Inwazja Rosji na Ukrainę doprowadziła do destabilizacji systemu globalnego bezpieczeństwa oraz redefinicji skali oraz charakteru zagrożeń. Zburzyła także cierpliwie budowaną przez dekady po drugiej wojnie

* Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, e-mail: kamila.sierzputowska@ukw.edu.pl, ORCID: 0000-0002-3974-8118.

światowej architekturę bezpieczeństwa w Europie, kolejny raz zagrażając stabilności poszczególnych państw obszaru poradzieckiego i wyraźnie osłabiając ich poczucie bezpieczeństwa. Dla Estonii – jednej z byłych republik radzieckich – ta agresywna napaść budziła dodatkowe obawy. Poczucie niestabilności pośród Estończyków wzmacniały doświadczenia historyczne relacji estońsko-rosyjskich, kontekst geopolityczny, liczne skupiska osób rosyjskojęzycznych zamieszkujących kraje bałtyckie, a przede wszystkim rosyjska działalność dezinformacyjna na terenie Estonii. Skala, jak i zasięg działań zbrojnych Rosji stanowiły próbę rewizji ładu międzynarodowego poprzez destabilizację regionu i ostatecznie nieudaną próbę odbudowy hegemonii w sferze poradzieckiej. Presja Putina na europejski system bezpieczeństwa stanowiła wyraźną egzemplifikację prób zaspokojenia ambicji mocarstwowych poprzez działania prowadzone na rzecz zmiany architektury bezpieczeństwa. Rosyjska agresja w lutym 2022 roku stała się najpoważniejszym wyzwaniem w historii tak Estonii, jak i pozostałych państw bałtyckich od odzyskania przez nie niepodległości po 1991 roku. Dlatego obok symbolicznych deklaracji poczucia więzi i solidarności władze tych krajów, dysponując ogromnym wsparciem społecznym, włączyły się we wspólne działania dla Ukrainy i jej obywateli.

Artykuł ma na celu wskazanie głównych uwarunkowań polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej wobec niepodległego państwa estońskiego. Zadaniem autorki jest analiza oddziaływań Rosji na państwo estońskie, zwłaszcza w kontekście zmienności uwarunkowań bezpieczeństwa wywołanych sytuacją wojenną. Stąd zamiarem autorki jest zdefiniowanie głównych sposobów rosyjskiego oddziaływania, z uwzględnieniem tych obszarów funkcjonowania, jak również procesów politycznych, które zasadniczo wpłynęły na możliwości i kierunki rozwoju państwa estońskiego. Główny problem badawczy zawiera się w pytaniach: W jakim stopniu polityka FR wpływa na aktualną sytuację Estonii? Za pomocą jakich narzędzi wykorzystywanych w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa władze rosyjskie ingerują w sytuację Estonii i na ile jest to skuteczne? Hipoteza badania opiera się na założeniu, że w kontekście napięć wywołanych wojną w Ukrainie skala i zasięg wpływów politycznych Rosji wobec Estonii i pozostałych krajów bałtyckich zdecydowanie uległ zwiększeniu, stanowiąc najpoważniejsze zagrożenie dla ich bezpieczeństwa. Dla wskazania głównych instrumentów, wyjaśniania opisywanych działań Kremla oraz wysunięcia wniosków autorka wykorzystwała metody jakościowe umożliwiające analizę oraz ocenę skuteczności wielopłaszczyznowego i dynamicznego procesu tworzenia i umacniania pozycji Rosji jako mocarstwa wobec terytorium tzw. bliskiej zagranicy (na przykładzie Estonii).

Dla realizacji celu naukowego wykorzystano literaturę przedmiotu, przede wszystkim z zakresu stosunków międzynarodowych, ale również historii i nauk o bezpieczeństwie, obejmującą publikacje krajowe i zagraniczne. Podstawę artykułu stanowi również przegląd, analiza oraz krytyka piśmiennictwa.

Rewizjonistyczna polityka Rosji

Neoimperializm i rewizjonistyczna działalność Kremla, zwłaszcza po 2000 roku, czyli objęciu władzy przez Putina, stanowi poważne wyzwanie dla bezpieczeństwa Estonii. Uwarunkowania polityczne, geograficzne, ekonomiczne, a nawet historyczne powodują, że jest ona nadal w centrum zainteresowania Rosji. Stąd władze rosyjskie, pomimo zaangażowania w wojnę z Ukrainą od 2015 roku, konsekwentnie prowadzą działania w tym obszarze, nie rezygnując z zamiaru ustanawiania i pogłębiania swoich wpływów na obszarze postradzieckim. Bogate instrumentarium, wykorzystywane w ramach kremłowskiej polityki zagranicznej, obejmuje jawne i tajne, militarne i pozawojskowe narzędzia presji tak w Estonii, jak i pozostałych krajach regionu (Litwa, Łotwa)¹. Władze Federacji Rosyjskiej strategiczne cele realizują, posługując się zarówno instrumentami militarnymi, jak i umiejętnie wykorzystując narzędzia niemilitarne w polityce zagranicznej i polityce bezpieczeństwa. Stąd sprzężenie szeregu wielowymiarowych posunięć, czyli zarówno działań zbrojnych połączonych z demonstracją siły, presji gospodarczej, aktywności dyplomatycznej, działań dezinformacyjnych, destabilizowanie sytuacji na terytorium przeciwnika poprzez działalność wywiadowczą – to charakterystyczne dla Kremla kompilacje wszelkich dostępnych metod i form oddziaływania militarnego i niemilitarnego². Ponadto na drodze do przywrócenia pozycji wielkiego mocarstwa stoi zbudowany po zimnej wojnie ład euroatlantycki, którego dekonstrukcji służy m.in. *Strategia aktywnej obrony*, pomyślana jako długotrwała i wielopłaszczyznowa kampania podważania tego systemu, świadomie destabilizująca sytuację poszczególnych jej członków. Podobną formułę rozwijano w czasach rywalizacji Związku Radzieckiego z USA. Konfrontacja polityczna i niezgoda pośród sojuszników NATO to jedne z istotnych celów Kremla³.

¹ A. Kuczyńska-Zonik, K. Sierżputowska, *The Baltic States in the Face of Russian Aggression in Ukraine* [w:] *The Russia-Ukraine War of 2022. Faces of Modern Conflict*, red. A. Kasińska-Metryka, K. Pałka-Suchojad, Londyn–Nowy Jork 2023, s. 54–56.

² M. Banasiak, *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i euroatlantycka perspektywa bezpieczeństwa*, Warszawa 2019, s. 13–49.

³ *International Security and Estonia 2022*, Tallinn 2022, s. 25–30, 36–38.

Jest to zgodne z założeniami doktryny Gierasimowa, stosowanej od dekady w krajach poradzieckich, w tym zwłaszcza w państwach bałtyckich. Odzyskanie kontroli nad „bliską zagranicą” odbywa się przy użyciu niewojskowych narzędzi i metod do osiągnięcia celów politycznych i strategicznych na wielu płaszczyznach, jednakże przy wsparciu środków militarnych. Zgodnie z przyjętą strategią chaos jest kluczem do celu, jakim jest osiągnięcie stanu permanentnego niepokoju i konfliktu, zwłaszcza w małym państwie, takim jak Estonia, zresztą podobna sytuacja odnosi się do Litwy i Łotwy, czyli państw uznawanych przez Putina za „byłe prowincje” Rosji. Budowanie atmosfery zagrożenia przed agresją staje się rodzajem politycznego poligonu doświadczalnego. Bez wątpienia istotne z punktu widzenia bezpieczeństwa międzynarodowego są prowokacyjne zachowania Rosji, takie jak rozmieszczanie pocisków nuklearnych w pobliżu granicy z NATO (na przykład w obwodzie kalingradzkim), naruszanie przestrzeni powietrznej sojuszników w regionie bałtyckim czy prowadzenie ćwiczeń rosyjskich wojsk raketowych wyposażonych w głowice nuklearne. Wszystko to jest przykładem kremlofskich narzędzi służących zastraszaniu władz Estonii i jej obywateli, jak również odstraszeniu państw sojusznicznych, w tym Stanów Zjednoczonych. Dotychczasowa aktywność Rosji w regionie Bałtyku stanowi również rodzaj testu na wytrzymałość USA, Litwy, Łotwy, Estonii, a także państw do NATO nienależących⁴, podobnie jak inwazja w lutym 2022 na Ukrainę, która jako test koalicji państw jednak dowiodła ich sojuszniczej jednomyślności oraz zweryfikowała postrzeganie rosyjskich sił zbrojnych jako niezłomnej potęgi.

Działania na rzecz odbudowy potencjału militarnego Federacji Rosyjskiej

Zbrodniczą działalność Putina poprzedził prowadzony przez dekadę proces modernizacji sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej. Realizowany w latach 2010–2020 Państwowy Program Uzbrojenia służyć miał podniesieniu wskaźnika nowoczesnego uzbrojenia armii Rosji. Zwiększenie wydatków na obronność stanowiło zasadniczy środek do odbudowy potencjału militarnego kraju. Stąd, od wojny z Gruzją w 2008 roku, Rosja konsekwentnie realizowała program podnoszący skuteczność i sprawność działania w konfliktach regionalnych na obszarze uznawanym przez Putina za strefę „rosyjskich interesów”. Program modernizacji sił zbroj-

⁴ Przykładowo tylko w 2020 roku Estonia odnotowała 228 naruszeń przez Rosję międzynarodowych norm lotniczych w jej przestrzeni i w jej pobliżu.

nych służył m.in. przeciwstawieniu się podstawowym zagrożeniom, jakie zakładała *Doktryna Wojenna Federacji Rosyjskiej* z 2022 roku, gdzie wśród głównych zewnętrznych źródeł niebezpieczeństwa wojny wskazano na „zwiększanie militarnego potencjału Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) oraz powierzenie jej globalnych funkcji, wykonywanych wbrew normom prawa międzynarodowego, zbliżenie militarnej infrastruktury państw członkowskich NATO do granic Federacji Rosyjskiej, m.in. poprzez dalsze rozszerzanie bloku”⁵. Postanowienia doktryny wskazywały na konieczność inwestycji w siły zbrojne i ich modernizację. Zgodnie z Państwowym Programem Uzbrojenia dokonano istotnych przekształceń struktury wojsk rosyjskich, głównie w ramach wojsk lądowych, redukując liczbę okręgów wojskowych (pozostały cztery z dotychczasowych sześciu: Zachodni, Południowy, Centralny i Wschodni). Zachodni Okręg Wojskowy, obejmujący m.in. graniczący z Polską obwód kaliningradzki oraz regiony graniczące z Białorusią, do czasu wojny z Ukrainą był najpotężniejszy w Rosji. Względy geopolityczne powodowały jego systematyczne dozbrajanie i modernizowanie po 2015 roku. Znaczne ich wzmocnienie budziło obawy krajów bałtyckich, wskazywanych jako najbardziej narażone na inwazję pośród członków Sojuszu Północnoatlantyckiego. Uwarunkowania geopolityczne, czyli ich wysunięte położenie, pozwala Rosji zagrozić Litwie, Łotwie i Estonii z dwóch kierunków, co mogłoby opóźnić lub nawet utrudnić szybkie wzmocnienie obrony przez wojska sojusznicze, tym bardziej że są one połączone z resztą europejskich państw NATO jedynie wąskim korytarem, który jest zlokalizowany między ciężko uzbrojoną rosyjską eksklawą Kaliningradu, a słuźalczą wobec Rosji Białorusią. Ten sześćdziesięciomilowy pas na skraju Polski i Litwy uznawany jest za niewralgiczne terytorium o kluczowym znaczeniu strategicznym. Zapisy doktryny wojennej FR ewidentnie wskazują na konfrontacyjny kurs rosyjskiej polityki bezpieczeństwa wobec NATO oraz podkreślają imperialne ambicje Putina. Co istotne, strategiczne podporządkowanie wojskowe Białorusi w zasadniczy sposób zwiększając bezpieczeństwo zachodniego kierunku strategicznego, jednocześnie rozszerzyło możliwości operacyjne wobec państw wschodniej flanki NATO oraz Ukrainy. Pogłębienie współpracy wojskowej krajów było dla Rosji szczególnie istotne z uwagi m.in. na możliwość nieskrępowanego i szybkiego poszerzenia swojej obecności wojskowej i dyslokacji sprzętu – np. systemów raketowych czy obrony powietrznej – przy granicy z państwami NATO (pod pretekstem wspólnych szkoleń i ćwiczeń), zwiększenie liczby baz materiałowych do prze-

⁵ *Doktryna Wojenna Federacji Rosyjskiej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, <https://www.bbn.gov.pl> (2.09.2023).

chowowania sprzętu oraz rozszerzenie dotychczasowych możliwości wykorzystania białoruskiej infrastruktury (np. lotnisk) do swoich celów wojskowych⁶.

Uzgodniona przez Putina i Łukaszenkę wspólna polityka bezpieczeństwa i zagraniczna deklaruje utrzymanie supremacji oraz wpływów w tym rejonie obszaru postsowieckiego. Obejmuje to również możliwość, jeśli będzie to konieczne, wykorzystania sił zbrojnych poza granicami kraju w celu zapewnienia obrony i bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Bez wątplenia rosyjskie siły zbrojne traktowane są jako instrument polityki. Pogłębianie rosyjsko-białoruskiej integracji wojskowej, w tym unifikacja narodowych systemów dowodzenia, ujednocianie systemów szkolnictwa wojskowego, współpraca przemysłu zbrojeniowego w konsekwencji prowadzić będzie do takiej skali interoperacyjności sił zbrojnych, że w praktyce, na poziomie operacyjnym, będą one częścią rosyjskich sił. Rosyjsko-białoruskie ćwiczenia wojskowe na szczeblu strategicznym (*Zapad*), analizujące scenariusze konfrontacji z wojskami Sojuszu Północnoatlantyckiego, w tym rozpatrujące scenariusze wojny właśnie w regionie bałtyckim, wielokrotnie prowadziły do wzrostu napięcia i obaw ze strony państw wschodniej flanki NATO. Ostatnie przed inwazją na Ukrainie ćwiczenia były największymi w serii, angażując dwukrotnie więcej wojska niż w latach poprzednich. Realizowane wówczas scenariusze działań w obszarze Morza Bałtyckiego odbywały się przy zachodniej granicy z NATO, wzdłuż granicy estońskiej i litewskiej – na granicy obwodu kaliningradzkiego. Poza weryfikacją gotowości rosyjskiego wojska stanowiły część informacyjnej i psychologicznej strategii dotyczącej świata zachodniego – część rosyjskiej wojny psychologicznej stosowanej wobec Polski, państw bałtyckich oraz pozostałych członków NATO. Demonstracja siły militarnej prezentowana w przekazach medialnych, służąca wywołaniu niepokoju oraz podważaniu sensowności przeznaczania większych środków na uzbrojenie i rozszerzanie obecności sojuszniczej, jak pokazuje bieżąca sytuacja, nie stanowi jednak efektywnego straszaka ani wobec państw NATO, ani wobec zdeterminowanej do walk armii ukraińskiej. Tymczasem Kreml wciąż aktywnie nawołuje Białoruś do pełnego zaangażowania w wojnę z Ukrainą. Jak dotąd jednak siły białoruskie nie wsparły armii rosyjskiej w inwazji, chociaż należy podkreślić, że na terytorium Białorusi przebywa obecnie około 10 tys. Rosjan, którzy odbywają tam przeszkolenie, a następnie wysyłani zostają na front we wschodniej Ukrainie. Skądinąd Białoruś jest systematycznie wykorzystywana jako teren dla wspólnych manew-

⁶ A. Dyner, *Nowa doktryna wojenna Państwa Związkowego Białorusi i Rosji*, „Biuletyn PISM”, 2022, nr 28, s. 2.

rów zarówno w ramach ćwiczeń lotnictwa, jak i oddziałów lądowych. Odbywające się na terytorium Białorusi manewry obligują władze ukraińskie do utrzymywania na tym kierunku odpowiednich sił do ewentualnej obrony. Udostępnione na potrzeby Rosji terytorium Białorusi wciąż wspomaga aktywność wojenną Kremla. Dzięki temu z jej terytorium wojska rosyjskie przeprowadziły m.in. natarcie na północ Ukrainy, w tym na obwód kijowski, czy dokonywały ostrzału raketowego ukraińskich miast, w tym obiektów cywilnych. Wspólne działania w warunkach wojennych są świadectwem efektywnej integracji wojskowej w ramach państwa związkowego. Praktyczna realizacja postanowień doktryny oznacza również tworzenie wspólnych centrów szkoleniowych, pełniących funkcję baz wojskowych i umożliwiających dyslokację rosyjskiego sprzętu na Białorusi, np. systemów S-400 czy Iskander, wykorzystywanych podczas działań ofensywnych wobec Ukrainy.

Ważnym instrumentem oddziaływania jest także rosyjskie odstraszanie strategiczne obejmujące broń jądrową, postrzeganą jako jego kluczowy element. Zgodnie z treścią podpisanego w czerwcu 2020 roku dekretu arsenał ten stanowi dla Putina istotne narzędzie odstraszania. Może zostać wykorzystany w odpowiedzi na atak nie tylko bronią masowego rażenia, lecz także konwencjonalną, jeśli zagroziłoby to istnieniu państwa lub jego sojuszników albo gdyby miało pozbawić Rosję zdolności do odwetowego uderzenia jądrowego. Putin wielokrotnie publicznie wypowiadał się, grożąc, że każdy kraj, który odważy się zaatakować Rosję bronią jądrową, zostanie zmieciony z powierzchni ziemi. Odwołując się do działań Amerykanów podczas drugiej wojny światowej, zastrzegając, że Federacja Rosyjska nie będzie pierwszą. Jak wiadomo, Rosja posiada największy na świecie zapas broni jądrowej, liczący według ekspertów blisko 6 tys. głowic. Od momentu inwazji 24 lutego 2022 r. wykorzystywała duże ilości swoich zapasów: pocisków, artylerii czy pojazdów bojowych, co potwierdzają kolejne raporty wywiadowcze. Oznacza to, że wojska rosyjskie muszą wykorzystywać starszy sprzęt i broń, które mogą być znacznie mniej skuteczne. Według raportu norweskiego wywiadu kwestia ta nie dotyczy zdolności nuklearnych Rosji, które pozostały nienaruszone, a tym samym rosyjski arsenał nuklearny oraz Flota Północna nabrały większego znaczenia⁷. Prace nad unowocześnianiem

⁷ Flota Północna stacjonuje głównie na Półwyspie Kolskim. Jej zadaniem jest utrzymywanie wszystkich strategicznych sił nuklearnych rosyjskiej marynarki wojennej w ciągłym stanie gotowości. W wielu raportach jest również uznawana za największą flotę morską Rosji. Por. *Wywiad Norwegii: rosyjska Flota Północna jest w ruchu, uzbrojona w taktyczną broń jądrową*, Polska Agencja Prasowa, <https://www.pap.pl> (22.09.2023).

arsenału jądrowego rozpoczęły się krótko po objęciu władzy przez Putina w 2000 roku. Program modernizacji strategicznej broni nuklearnej jest kontynuowany, choć nieco spowolniony z uwagi na wybuch wojny z Ukrainą, a jego finansowanie jest nadal priorytetem Kremla, obejmującym ok. 20% wydatków obronnych kraju. Przebrojenie naziemnych sił strategicznej odpowiedzi ma zakończyć się w 2024 roku, a nowe rakiety, w tym hipersoniczne, są dla Rosji sposobem na zmniejszanie przewagi konwencjonalnej NATO⁸. Kwestia ta jest istotna o tyle, że dopuszcza użycie broni jądrowej nie tylko w formie odwetowej, ale również wobec konwencjonalnych ataków, jak głosi dokument, „zagrożających samemu istnieniu państwa”. Rosja wielokrotnie była oskarżana o łamanie zawartego w 1987 roku *Układu o całkowitej likwidacji pocisków raketowych średniego i pośredniego zasięgu* (traktat INF/RSMD, ang. *Intermediate – Range Nuclear Forces Treaty*), cały czas rozbudowując i rozmieszczając pociski raketowe. Stąd NATO i Stany Zjednoczone zdecydowanie protestowały przeciwko rozmieszczeniu przez Rosję systemów raketowych w sierpniu 2019 roku. Pociski manewrujące 9M729 (SSC-8 w klasyfikacji NATO), które zwiększają zagrożenie raketowe dla całej Europy, mogą posłużyć zarówno do nuklearnego szantażu, jak i do precyzyjnych uderzeń konwencjonalnych⁹.

Działania Rosji wobec mniejszości rosyjskojęzycznych w Estonii

Ważną determinantą działań podejmowanych przez Rosję w ramach prowadzonej polityki zagranicznej stanowi zamieszkująca Estonię mniejszość rosyjskojęzyczna. Spośród 1 331 mln populacji Estonii 27% stanowią właśnie osoby rosyjskojęzyczne. Fakt ten już od lat wykorzystuje Kreml jako instrument oddziaływania międzynarodowego. Ich obecność, skoncentrowana głównie na terytoriach graniczących z Rosją, stwarza ryzyko potencjalnego uruchomienia rosyjskiej polityki interwencyjizmu. Stąd istnieje przekonanie, że grupy te, podobnie jak w przypadku Krymu, mogłyby stanowić wysoce upolityczniony argument wykorzystywany przez Putina jako pretekst do naruszenia suwerenności państw bałtyckich w myśl rosyjskiej narracji o „łamaniu praw mniejszości”, rusofobii i działaniach dyskryminacyjnych władz bałtyckich. Z punktu widzenia Rosji mniejszości rosyjskojęzyczne są więc kluczowym in-

⁸ A.M. Dyer, *Rosyjska polityka w zakresie odstraszenia jądrowego*, „Komentarz PISM”, 2020, nr 39, s. 1–2.

⁹ D. Gapiński, *Przegląd raketowych systemów przenoszenia broni jądrowej Federacji Rosyjskiej*, „Biuletyn Akademii Obrony Narodowej”, R. 9, nr 3 (20), 6.10.2021, s. 5–7.

strumentem artykułowania interesów Rosji w środowisku międzynarodowym oraz wpływania na politykę wewnętrzną poza jej granicami. W przypadku Estonii są to osoby pochodzenia rosyjskiego, białoruskiego i ukraińskiego oraz inne, dla których język rosyjski jest językiem ojczystym i które przybyły do niej w okresie ZSRR jako migranci ekonomiczni (lub ich potomkowie). W największym stopniu dotyczy estońskiego regionu Virumaa Wschodnia (80%). Dość charakterystycznym elementem polityki rosyjskiej wobec tej części byłego terytorium radzieckiego było celowe oddziaływanie na grupy mniejszościowe poprzez pobudzanie nostalgii za Związkiem Radzieckim, a także tęsknoty za historyczną, kulturową i językową wspólnotą transnarodową na przestrzeni posowieckiej, tzw. światem rosyjskim (koncepcja ta znana jest pod nazwą *русский мир*)¹⁰.

Z rosyjskiego punktu widzenia idea budowania rosyjskiego świata uzasadniała rosyjską politykę zaangażowania w sytuację wewnętrzną w państwach tzw. bliskiej zagranicy, tym bardziej iż polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej w dużym stopniu opiera się na jej aktywności międzynarodowej, a drugą i trzecią dekadę XXI wieku charakteryzowała jej wyrażona radykalizacja. Dotychczasowe posunięcia Kremla (militaryzacja obwodu kaliningradzkiego, aneksja Krymu, wojna w Donbasie, wojna w Ukrainie) stanowiły część procesu odzyskiwania kontroli nad członkami byłego obozu socjalistycznego, czyniąc akt agresji na Estonię oraz pozostałe dwa państwa bałtyckie teoretycznie prawdopodobnym. Dlatego, biorąc pod uwagę założenia dokumentów doktrynalnych Federacji Rosyjskiej, w których jako kluczowy cel zastrzeżono prawo do ochrony interesów jej obywateli, wydarzenia na Krymie i w Donbasie wywoływały istotne obawy o własne losy wśród Estończyków, posiadających duże skupiska diaspory rosyjskiej. Biorąc pod uwagę ewentualność interwencji jako reakcję na naruszenia praw rodaków, tzw. działania na rzecz rodaków wpisują się jako jeden z rosyjskich instrumentów wpływów i oddziaływania w regionie.

Cyberwojna Putina

Kolejnym instrumentem rosyjskiego wpływu są działania w cyberprzestrzeni, naruszające prawo międzynarodowe. Estonia wielokrotnie doświadczała ataków cybernetycznych na infrastrukturę krytyczną, medialne oraz finansowe systemy komputerowe, przedsiębiorstwa sektora transportowego czy energetycznego. Kreml od lat wykorzystywał przestrzeń cyfrową jako narzędzie realizacji własnych interesów. Prowadzo-

¹⁰ M. Laruelle, „The ‘Russian World’”. *Russia’s Soft Power and Geopolitical Imagination*, Washington 2015, s. 9–15.

na w ten sposób wojna hybrydowa służyć miała destabilizacji sytuacji wewnętrznej w Estonii, prowadząc do sparaliżowania funkcjonowania państwa. Do pierwszego w historii zmasowanego ataku w cyberprzestrzeni wymierzonego w suwerenne państwo doszło w 2007 r. ze strony rosyjskich hakerów. Wojna w cyberprzestrzeni trwała trzy tygodnie. Jej powodem były dyplomatyczne tarcia związane z decyzją o przeniesieniu pomnika wojennego z czasów sowieckich z centrum Tallina na cmentarz wojskowy. Początkowo konflikt rozpoczął się zamieszkami ulicznymi w stołecznym Tallinie, później eskalował do cyberprzestrzeni. W czasie jego trwania unieruchomiono strony internetowe parlamentu, ministerstw obrony i sprawiedliwości, partii politycznych, policji, a nawet szkół publicznych. Cyberataki wymierzone zostały także w sektor prywatny: dwa największe banki – Hansapank i SEB Ühispank – musiały zawiesić usługi online i wstrzymać transakcje zagraniczne. Zamarła też strona największego dziennika – „Postimees”. Estoński rząd nazwał ten incydent aktem cyberwojny, za który obwiniał Rosję, choć Kreml temu zaprzeczył. Podczas incydentu, trwającego 22 dni, nie wykradziono żadnych danych. Strony internetowe banków, mediów i niektórych służb rządowych były niedostępne. Sytuacja była na tyle poważana, że rząd w Tallinie zaczął traktować cyberzagrożenia w taki sam sposób, jak ataki fizyczne¹¹.

Z biegiem lat Federacja Rosyjska zaadaptowała wojnę hybrydową jako jeden z najważniejszych celów strategii bezpieczeństwa, rozbudowując zakres i możliwości dokonywania ataków w cyberprzestrzeni¹². Wojna z Ukrainą nasiliła działania cyberprzestępcze, co wpisuje się w realizację rosyjskiej strategii wojskowej. W związku z nałożonymi na Rosję sankcjami można przewidywać, że skala cyberataków skierowanych w infrastrukturę krytyczną i łańcuchy dostaw w państwach zachodnich, w tym bałtyckich, będzie nadal rosła. Jak podała w komunikacie powiązana z Kremlen hakerska grupa Killnet: „Przez długie dwa miesiące znosiliśmy ataki nazistów i rusofobów. [...] Ostatecznie jednak tak nie może być, nie pozwolimy sobie obrażać. Rosyjski cyberspecnaz dziś podejmuje zadanie walki za Rosję¹³”. W maju 2022 roku Killnet wypowiedziała cyberwojnę dziesięciu państw zachodnim wspierającym Ukrainę, w tym również Estonii.

¹¹ J. Jalonon, *Dni, które wstrząsnęły Estonią*, Eesti, <https://www.eesti.pl> (22.09.2023).

¹² R. Wojakowski, *Cyberprzestrzeń jako piąty wymiar wojny hybrydowej w kontekście Federacji Rosyjskiej* [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe w aspekcie niemilitarnych instrumentów oddziaływania Federacji Rosyjskiej*, red. M. Banasik, A. Rogozińska, Warszawa 2019, s. 315–316.

¹³ *Rosyjscy hakerzy wypowiedzieli wojnę 19 państwom, w tym Polsce*, Twitter <https://twitter.com> (22.09.2022).

Surowce energetyczne i media jako narzędzia polityki Rosji

Należy pamiętać, że w relacjach międzynarodowych Estonii z Rosją kluczowym instrumentem oddziaływania są również surowce energetyczne: ropa naftowa i gaz ziemny stanowiące o obliczu polityki zagranicznej państw. Po odzyskaniu niepodległości w 1991 roku państwa bałtyckie stały się całkowicie zależne od rosyjskiego gazu, co pozwalało Rosji stosować presję ekonomiczną oraz szereg działań wymierzonych przeciwko państwom bałtyckim. Ograniczanie przez Federację Rosyjską dostaw gazu (m.in. łotewska Windawa w 2003 roku czy Możejki Nafta na Litwie w 2006 roku), jak i cykliczny szantaż polityczny, zakładający natychmiastowe wstrzymanie eksportu surowca, stanowiły efekt silnej zależności energetycznej. Dawało to Rosji możliwość efektywnego wywierania presji nie tylko na Estonię, ale również inne państwa UE. Na skutek relatywnie niskiego poziomu regionalnej współpracy państw bałtyckich oraz istotnych zaniechań transformacji, m.in. w obszarze energetycznym i gospodarczym, działania na rzecz dywersyfikacji przesuwano w czasie. Zasadnicza zmiana w zakresie osiągnięcia przez Estonię niezależności energetycznej nastąpiła jako konsekwencja rosyjskiej agresji na Ukrainę w 2022 roku. Sytuacja na Ukrainie sprawiła, że w centrum zainteresowania wszystkich trzech republik znalazło się zwłaszcza bezpieczeństwo energetyczne. Rosnąca skala brutalizacji działań na obszarze Ukrainy wywołała ostrą reakcję państw bałtyckich. Wówczas to prezydenci Estonii, Litwy oraz Łotwy jednogłośnie zdecydowali o rezygnacji od 1 kwietnia 2022 roku z rosyjskiego gazu ziemnego. Potrzeby rynku bałtyckiego zaczęły być zaspokajane przez rezerwy gazu zgromadzone w podziemnym magazynie na Litwie (terminalu skroplonego gazu ziemnego – LNG – w Kłajpedzie). Zamiar natychmiastowej dywersyfikacji dostaw zapowiedziała również Finlandia, która jest jednym z najbardziej uzależnionych energetycznie od Rosji państw UE (100% zużywanego w Finlandii gazu ziemnego, a 90% ropy pochodziło z Rosji).

Budowie niezależności służy ścisła współpraca fińsko-estońska, zakładająca korzystanie z dostaw ciepłego gazu drogą morską. Pod koniec 2022 roku Finlandia wraz z Estonią podjęły decyzję dotyczącą dzierżawy gazowca LNG, tj. jednostki do skraplania i regazyfikacji (FSRU), tzw. pływającego terminalu LNG. Docelowo ma być on podłączony do sieci gazu ziemnego, a zlokalizowany na południowym wybrzeżu Finlandii, gotowy do dostaw w grudniu 2022 r. Natomiast do czasu oddania go do użytku oba kraje uznały, że gazowiec znajdować się będzie w fińskim porcie Inkoo.

Szczególnym instrumentem oddziaływania Rosji są także media. Propaganda rosyjska zawiera elementy ideologii, co zbliża ją do propa-

gandy z czasów sowieckich¹⁴. Odwołuje się do emocji i uczuć. Manipuluje, dezinformuje, falsyfikuje, przemilcza istotne informacje, podważa prawo oraz deprecjonuje wartości i autorytet państw zachodnich. W ostatnich latach propaganda stała się nie tylko sposobem wywierania wpływu na społeczeństwa, ale także efektywnym instrumentem towarzyszącym działaniom militarnym. Odpowiada również potrzebom informacyjnym grupy docelowej, która obwinia władze estońskie za swój status społeczno-ekonomiczny, utożsamia się z Rosją i jest podatna na hasła populistyczne i propagandowe ze strony Rosji. W ostatnim czasie, po ograniczeniu transmisji rosyjskich kanałów telewizyjnych w Estonii, narracje te pojawiają się szczególnie w mediach społecznościowych. Stały przepływ informacji, wykorzystanie zautomatyzowanych rozwiązań i najnowszych technologii, szczegółowa analiza odbiorców mają zapewnić najwyższą możliwą osiągalność grupy docelowej. Przekazy mają uzasadniać realizację polityki zagranicznej Rosji albo tworzyć tło dla rozwoju wydarzeń w kraju docelowym lub globalnie. W przypadku państw bałtyckich obejmują najczęściej: dyskredytowanie ich członkostwa w NATO i Unii Europejskiej, krytykowanie modelu gospodarczego, w szczególności współpracy z Rosją, informowanie o ciężkiej sytuacji rosyjskich „rodaków” i „rusofobii”. Ich celem jest osłabienie więzi transatlantyckich, zatomizowanie społeczeństwa i osłabienie jego zaufania do rządów demokratycznych. Omawiane tu działania Rosji świadczą o rewizjonistycznych ambicjach tego państwa wobec bałtyckich sąsiadów. Dlatego państwo estońskie zmuszone jest do adaptacji w ramach różnych scenariuszy konfrontacji¹⁵.

Zakończenie

Głównym celem Rosji jest dyskredytacja rządów Estonii na arenie międzynarodowej, podważenie jej instytucji państwowych oraz obniżenie spójności społecznej poprzez wykorzystanie podziałów etnicznych. Aktywność Rosji tak w Estonii, jak i pozostałych państwach bałtyckich stanowi próbę odzyskiwania mocarstwowej roli na obszarze poradzieckim. Hegemoniczne koncepcje Putina odnoszą się przede wszystkim do podważenia amerykańskiej/ natowskiej dominacji na kontynencie euro-

¹⁴ H. Woolston, *Propaganda in Soviet Russia*, „American Journal of Sociology”, 1932, nr 1, s. 32–40; R. Radosh, *A tale of two trials: Soviet Propaganda at Home and Abroad*, „World Affairs”, 2012, nr 1, s. 80–87.

¹⁵ R. Thornton, M. Karagiannis, *The Russian Threat to the Baltic States: The Problems of Shaping Local Defense Mechanisms*, „The Journal of Slavic Military Studies”, 2016, nr 3, s. 331–351, DOI: 10.1080/13518046.2016.1200359.

pejskim, zwłaszcza na obszarach, w których oddziaływanie rosyjskie jest najsilniejsze (Ukraina, Mołdawia, Gruzja, Estonia, Litwa, Łotwa, Nadniedźstrze). Doświadczenia ostatnich lat pokazują, że w osiągnięciu celów politycznych Rosja stosuje cały wachlarz instrumentów i środków tak miękkiego, jak i twardego oddziaływania, prowadząc nawet wojnę konwencjonalną czy działania łamiące prawo międzynarodowe. Realizacja rosyjskiej strategii obejmuje wykorzystywanie w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa zarówno surowców energetycznych (ropa, gaz), jak również mediów, które mają służyć egzekwowaniu interesów władz Rosji w ramach prowadzonej polityki interwencjonizmu. Realizowana przez Rosję strategia nuklearna nadal stwarza globalne zagrożenie i niezmiennie stanowi poważne wyzwanie dla instytucji międzynarodowych (NATO, UE, ONZ). Sprawdzianem sił państw są zwłaszcza działania Kremla w cyberprzestrzeni, takie jak cyberataki (np. na infrastrukturę Gruzji, Estonii, Litwy) czy aktywny udział w wojnie informacyjnej z wykorzystaniem działań dezinformacyjnych. Jak można przypuszczać, wpływy Rosji w Estonii, wraz z przedłużającą się wojną rosyjsko-ukraińską, mogą spowodować wzrost presji na władze kraju ze strony Rosji. Pewne jest również to, że pomimo niepowodzeń w teatrze działań wojennych na Ukrainie Putin nie zrezygnuje ze swoich ambicji mocarstwowych. Stąd budowanie odporności państwa estońskiego, jak również konsolidacja Estonii, Litwy i Łotwy w ramach prowadzonych działań politycznych oraz ich jednomyślne stanowisko w poszczególnych obszarach działania (gospodarczy, militarny, społeczny) będą zwiększały efektywność współpracy i stworzą realną szansę na wzmocnienie bezpieczeństwa tego obszaru.

Bibliografia

- Banasiak M., *Zagrożenia Federacji Rosyjskiej i euroatlantycka perspektywa bezpieczeństwa*, Warszawa 2019.
- Doktryna Wojenna Federacji Rosyjskiej 2022*.
- Dyner A., *Nowa doktryna wojenna Państwa Związkowego Białorusi i Rosji*, „Biuletyn PISM”, 2022, nr 28.
- Dyner A., *Rosyjska polityka w zakresie odstraszania jądrowego*, „Komentarz PISM”, 2020, nr 39.
- Gapiński D., *Przegląd raketowych systemów przenoszenia broni jądrowej Federacji Rosyjskiej*, „Biuletyn Akademii Obrony Narodowej”, R. 9, nr 3 (20), 6.10.2021.
- International Security and Estonia 2022*, Tallinn 2022.
- Jalonen J., *Dni, które wstrząsnęły Estonią*, Eesti, www.esti.pl (22.09.2023).
- Kuczyńska-Zonik A., Sierżputowska K., *The Baltic States in the Face of Russian Aggression in Ukraine [w:] The Russia-Ukraine War of 2022. Faces of Modern Conflict*, red. A. Kasińska-Metryka, K. Pałka-Suchojad, Londyn–Nowy Jork 2023.

- Laruelle M., *The 'Russian World'. Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination*, Washington 2015.
- Radosh R., *A tale of two trials: Soviet Propaganda at Home and Abroad*, "World Affairs", 2012, nr 1.
- Thornton R., Karagiannis M., *The Russian Threat to the Baltic States: The Problems of Shaping Local Defense Mechanisms*, „The Journal of Slavic Military Studies”, 2016, nr 3.
- Wojakowski R., *Cyberprzestrzeń jako piąty wymiar wojny hybrydowej w kontekście Federacji Rosyjskiej* [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe w aspekcie niemilitarnych instrumentów oddziaływania Federacji Rosyjskiej*, red. M. Banasik, A. Rogozińska, Warszawa 2019.
- Woolston H., *Propaganda in Soviet Russia*, "American Journal of Sociology", 1932, nr 1.

Activities and instruments of Russian influence in Estonia after 2022

Abstract

The geopolitical location of Estonia, in the immediate vicinity of the Russian Federation, is a fundamental determinant of the country's history. However, the unfavorable location, low demographic potential, small territory or insignificant reservoirs of raw materials do not exclude the efficiency and effectiveness of the state authority. Importantly, these conditions may have a fundamental impact on foreign policy activity and internal state. The ability to adapt and the effective transformation of the country helped to take advantage of the asymmetry of potential in building the international position of the republic after it regained independence in 1991. However, these circumstances did not in any way affect the nature of the Kremlin's behavior towards the former republics of the Soviet Union. The Russian command power, based on actions forcing other entities to behave as expected, continues to pursue policy goals using its own material and intangible resources of exerting influence. For Estonia, which is located in the area of post-Soviet territory, this tactic raises additional concern in the face of aggressive behavior by Russia, demonstrating its desire to regain lost influence. An important tool of the Kremlin's foreign policy are instruments covering a wide range of means – from military and political to economic, information and cultural. Thus, Estonia, bordering the Russian Federation, is forced to adapt to various scenarios of confrontation with Russia.

Keywords: Estonia, war, Russia, foreign policy, security